

การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านหนองเม็ก
ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
Guidelines for Enhancing Quality of Life A Case Study of Ban Nong Mek, Nong Mek
Subdistrict, Na Chueak District, Maha Sarakham Province

พรภัทร บุญมาตุน

Pornpat Bunmatun

นักวิชาการอิสระ

independent

*Corresponding Author Email phrphathrbuymatun@gmail.com

Received 16 July 2026

Revised 5 October 2026

Accepted 11 October 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน บ้านหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม และ 2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน บ้านหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์/แบบสังเกต/อื่นๆ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ บ้านหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 30 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจงทั้งหมด แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจากแบบสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบทของชุมชนในตำบลอึ้งออง อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า ประกอบด้วย 1.1 บริบทด้านภูมิศาสตร์ 1.2 บริบทด้านสังคมและวัฒนธรรม 1.3 บริบทด้านเศรษฐกิจ 1.4 บริบทด้านการศึกษาและสาธารณสุข 1.5 บริบทด้านสิ่งแวดล้อม และ 1.6) บริบทด้านแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และ 2) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนหนองเม็ก ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ประกอบด้วย 2.1 แนวทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพ 2.2 แนวทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2.3 แนวทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม 2.4 แนวทางด้านการศึกษา สังคม และสาธารณสุขและ 2.5 แนวทางด้านการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมชุมชน

คำสำคัญ แนวทาง, เศรษฐกิจ, ชุมชนและสังคม

Abstract

This research consists purposes were 1. To study the community context of Ban Nong Mek, Na Chueak District, Maha Sarakham Province. and 2. To propose guidelines for improving the quality of life of the people in Ban Nong Mek, Na Chueak District, Maha Sarakham Province. This study employed a qualitative research design. The research instruments included interview forms, observation forms, and other related tools. The target group consisted of 30 individuals from Ban Nong Mek, Na Chueak District, Maha Sarakham Province,

selected through purposive sampling. Data collected from relevant documents and interviews were analyzed using content analysis.

The research findings were as follows

1. The community context of Ban Nong Mek, Na Chueak District, Maha Sarakham Province comprised six dimensions 1.1) Geographical context 1.2) Social and cultural context 1.3) Economic context 1.4) Educational and public health context 1.5) Environmental context 1.6) Local tourism context

2. Guidelines for improving the quality of life in the Nong Mek community, Nong Mek Subdistrict, Na Chueak District, Maha Sarakham Province consisted of five key areas 2.1) Guidelines for economics and occupations 2.2) Guidelines for natural resources and the environment 2.3) Guidelines for infrastructure and transportation 2.4) Guidelines for education, society, and public health 2.5) Guidelines for community tourism and culture

Keywords Guideline, Direction, Community and Society

บทนำ

ในปัจจุบัน โครงสร้างประชากรทั้งในระดับสากลและระดับประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญจากการก้าวเข้าสู่ "สังคมผู้สูงอายุ" (Aging Society) อย่างรวดเร็ว ซึ่งตามเกณฑ์ขององค์การสหประชาชาติกำหนดไว้ว่า ประเทศที่มีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 10 ถือว่าได้ก้าวเข้าสู่ภาวะดังกล่าวแล้ว สำหรับประเทศไทย รายงานข้อมูลในปี พ.ศ. 2564 ชี้ให้เห็นว่ามีจำนวนประชากรสูงวัยสูงถึง 12.5 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 19 ของประชากรทั้งหมด และมีการคาดการณ์ว่าภายในปี พ.ศ. 2574 สัดส่วนดังกล่าวจะเพิ่มขึ้นสูงถึงร้อยละ 28 ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศเข้าสู่ "สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด" (Super Aged Society) อย่างเต็มรูปแบบ พัฒนาการนี้เป็นผลลัพธ์โดยตรงจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทางการแพทย์และระบบสาธารณสุขที่ช่วยยืดอายุขัยของมนุษย์ ควบคู่ไปกับอัตราการเกิดของประชากรรุ่นใหม่ที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง

การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรสูงอายุอย่างรวดเร็วนำมาซึ่งผลกระทบเชิงโครงสร้างในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ โดยเฉพาะการลดลงของกำลังแรงงานในระบบซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อผลิตภาพการผลิตภาพรวมของประเทศ (ปิยาภรณ์ พรหมทัต และเกียรติชัย วีระญาณนท์, 2565) ขณะเดียวกัน ภาครัฐต้องแบกรับภาระงบประมาณที่เพิ่มขึ้นอย่างมหาศาลในการจัดสรรสวัสดิการ ระบบบำนาญบำนาญ และการบริการทางการแพทย์ที่มีความซับซ้อน นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างครอบครัวไทยจากครอบครัวขยายไปสู่ครอบครัวเดี่ยว ยังส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความเสี่ยงต่อภาวะเปราะบาง เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว เผชิญภาวะซึมเศร้า และขาดระบบดูแลที่เหมาะสม ประกอบกับความเสื่อมถอยทางกายภาพตามวัยที่นำไปสู่โรคเรื้อรังและการสูญเสียความสามารถในการพึ่งพาตนเองในชีวิตประจำวัน (อุไรวรรณ แยมทับทิม และศักดา ศิลปาสันทน, 2565)

เพื่อรับมือกับท้าทายดังกล่าว ประเทศไทยได้ขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากรอย่างเป็นระบบ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562) โดยสอดคล้องกับแนวคิด "พหุพลัง" (Active Ageing) ขององค์การอนามัยโลก ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างสุขภาพที่แข็งแรง ความมั่นคงในชีวิต และการมีส่วนร่วมในสังคมของผู้สูงวัย ในระดับพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาถือเป็นกลไกหลักที่มีบทบาทสำคัญในการจัดสรรบริการสาธารณะและพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุอย่างตรงจุด (พัชร นาคนุ่น และคณะ, 2567; สุพร หวลกระจาย, 2562; โสภา ชันทะเสน และคณะ, 2564)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของโครงสร้างในชุมชนในแต่ละด้านเพื่อหาแนวทาง ในชุมชนและเพื่อนำข้อมูลจากชุมชน มารวบรวมในการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านหนองเม็ก ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม เพื่อศึกษาข้อมูลและนำข้อมูลที่ได้ไปปรับใช้ร่วมกับชุมชน ให้ชุมชนมีการพัฒนาต่อยอด ให้ชุมชนมีความเอาใจใส่ในการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน บ้านหนองเม็ก ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน บ้านหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

การบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมของงานวิจัยนี้ พบว่า คุณภาพชีวิต (Quality of Life) หมายถึง มิติแห่งความพึงพอใจและความสุขในการดำเนินชีวิตของบุคคลทั้งทางร่างกายและจิตใจ อันเกิดจากการได้รับการตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานอย่างเพียงพอ ซึ่งส่งผลให้บุคคลสามารถมองเห็นคุณค่าในตนเองและพึ่งพาตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดย องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้กำหนดองค์ประกอบหลักของคุณภาพชีวิตไว้ 4 มิติ ได้แก่ มิติทางร่างกาย (ความสมบูรณ์แข็งแรงและการทำกิจวัตรประจำวัน) มิติทางจิตใจ (ความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจในตนเอง) มิติความสัมพันธ์ทางสังคม และ มิติสิ่งแวดล้อม

ในบริบทสังคมไทยยังได้มีการประยุกต์ หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เข้ามาเป็นกรอบในการสร้างความสมดุลให้แก่ชีวิต ผ่านการควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจาให้ตรงตาม (ศีล) การฝึกจิตใจให้สงบมั่นคง (สมาธิ) และการใช้ปัญญาพิจารณาเท่าทันสภาวะอารมณ์และการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมในสังคมยุคใหม่

ระดับคุณภาพชีวิตของบุคคลได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเชิงโครงสร้างที่หลากหลาย โดย ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อายุ เพศ ระดับการศึกษา และสถานภาพสมรส ส่งผลให้แต่ละบุคคลมีการประเมินคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกัน ขณะที่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะรายได้ที่แน่นอนและความมั่นคงทางการเงิน ถือเป็นรากฐานสำคัญในการลดความกังวลและสร้างหลักประกันในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ ในยุคปัจจุบัน ทักษะดิจิทัลและการใช้งานสมาร์ทโฟน ได้กลายเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศทางการแพทย์ การบริการภาครัฐ และช่องทางการติดต่อสื่อสาร ในส่วนของ กลุ่มแรงงานอุตสาหกรรม คุณภาพชีวิตจะผูกพันโดยตรงกับสภาพแวดล้อมและความปลอดภัยในการทำงาน ระบบสวัสดิการที่เหมาะสม ตลอดจนสัมพันธภาพอันดีภายในองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมผลิตภาพและสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายอย่างในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนชุมชนบ้านหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 30 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจงทั้งหมด
2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบด้วย 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ประเด็นข้อคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended) อีกทั้ง ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบ กลั่นกรอง จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ (1) ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา (2) ผู้เชี่ยวชาญด้านโครงสร้างข้อคำถาม และ (3) ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสาระสำคัญ

ทดลองจน ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลอง (Try Out) สัมภาษณ์กับกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายจริงจำนวน 30 คน เพื่อหาข้อบกพร่อง ข้อแก้ไข ข้อเสนอแนะให้แบบสัมภาษณ์มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และการสังเกตในพื้นที่ และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย การสังเกตในพื้นที่ และการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาบริบทของชุมชนบ้านหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยพบว่า บริบทของชุมชนในตำบลอึ้งอั่ง อำเภอดุทรพิตรพินาน จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน บ้านหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า 1.1)

บริบทด้านภูมิศาสตร์ 1.2) บริบทด้านสังคมและวัฒนธรรม 1.3) บริบทด้านเศรษฐกิจ 1.4) บริบทด้านการศึกษาและสาธารณสุข 1.5) บริบทด้านสิ่งแวดล้อม และ 1.6) บริบทด้านแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน บ้านหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัด

มหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า 2) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนหนองเม็ก ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ประกอบด้วย 2.1) แนวทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพ 2.2) แนวทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2.3) แนวทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม 2.4) แนวทางด้านการศึกษา สังคม และสาธารณสุขและ 2.5) แนวทางด้านการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมชุมชน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาบริบทของชุมชนบ้านหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยพบว่า ศึกษาบริบทของชุมชน บ้านหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน บ้านหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม พบว่า 1.1) บริบทด้านภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศและดิน เป็นที่ราบสลับที่ดอนและคลื่นลอนตื้น (ความสูงต่ำต่างกันประมาณ 1-10 เมตร) ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็น ดินร่วนปนทราย และมีบางพื้นที่ประสบปัญหา ดินเค็ม ซึ่งไม่สามารถใช้เพาะปลูกได้ ซึ่งลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบสลับที่ดอนและดินร่วนปนทรายส่งผลให้การกักเก็บน้ำในชั้นดินทำได้ยาก ประกอบกับปัญหาดินเค็มในบางส่วน ถือเป็น ข้อจำกัดทางกายภาพ (Physical Constraints) ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกชนิดพืชและการวางแผนการผลิตทางการเกษตรของชุมชนชุมชนจึงต้องมีการปรับตัวทางเทคโนโลยีการเกษตรและการจัดการทรัพยากรดินอย่างเหมาะสม

1.2) บริบทด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ประชากรและการปกครอง แบ่งการปกครองออกเป็น 20 หมู่บ้าน มีประชากรรวม 6,608 คน (ชาย 3,270 คน, หญิง 3,338 คน) มีจำนวนครัวเรือน 1,597 ครัวเรือน ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 107 คน/

ตารางกิโลเมตร (โดยบ้านหนองเม็ก หมู่ที่ 3 มีประชากร 624 คน 160 ครัวเรือน) โดยโครงสร้างสังคมเป็นสังคมชนบทอีสานแบบดั้งเดิมที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น (Primary Relationships) มีสถาบันทางศาสนา (วัด) เป็นศูนย์กลางในการขัดเกลาทางสังคม ยึดเหนี่ยวจิตใจ และจัดกิจกรรมเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ขณะเดียวกันประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานและการรวมกลุ่มสร้างชุมชนแสดงให้เห็นถึงทุนสังคม (Social Capital) และจิตวิญญาณความร่วมมือของคนในท้องถิ่นที่มีมาอย่างยาวนาน

1.3) บริบทด้านเศรษฐกิจ พบว่า อาชีพหลัก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีพื้นที่ทำการเกษตรสูงถึง 28,245 ไร่ อาชีพหลักคือ การทำนา อาชีพเสริมและการปรับตัว หลังฤดูเก็บเกี่ยว ประชาชนจะปลูกพืชไร่/พืชอายุสั้น เช่น มันสำปะหลัง, อ้อย, ถั่วลิสง, แตงโม, ข้าวโพด กลุ่มอาชีพและผลิตภัณฑ์ชุมชน มีการรวมกลุ่มอาชีพที่โดดเด่น เช่น กลุ่มทอผ้าไหม และกลุ่มข้าวกล้อง ซึ่งถือเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของตำบล โครงสร้างแรงงานและสถานประกอบการ คนหนุ่มสาวบางส่วนย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในเมือง ในพื้นที่มีหน่วยธุรกิจสนับสนุน เช่น โรงสีข้าว 28 แห่ง, โรงงานอุตสาหกรรม 2 แห่ง, ปั้มน้ำมัน, รีสอร์ท และร้านอาหารขนาดเล็ก โดย พฤติกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนมีลักษณะเป็น ระบบเศรษฐกิจเกษตรแบบผสมผสาน (Agro-based Economy) ที่พึ่งพาฤดูกาล แต่เนื่องจากผลตอบแทนจากการทำนาอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ ชุมชนจึงพัฒนา กลยุทธ์การหารายได้หลากหลายช่องทาง (Livelihood Diversification) ทั้งการปลูกพืชหลังการเก็บเกี่ยว การสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น (ทอผ้าไหม/แปรรูปข้าวกล้อง) และการออกไปรับจ้างนอกพื้นที่

1.4) บริบทด้านการศึกษาและสาธารณสุข พบว่า การศึกษา มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 5 แห่ง (รวมถึงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองเม็ก), โรงเรียนระดับประถมศึกษา 4 แห่ง (โรงเรียนบ้านหนองเม็ก, ชุมชนบ้านหนองเลา, บ้านหมากหม้อ, บ้านหนองแอ) และโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา 1 แห่ง (โรงเรียนบ้านกุดน้ำใส) การสาธารณสุข มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองเม็ก หมู่ที่ 3 และโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษาและสุขภาพครอบคลุมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขั้นพื้นฐานในระดับปฐมวัย ประถมศึกษา และการดูแลสุขภาพระดับปฐมภูมิ (Primary Health Care) โดยที่ บ้านหนองเม็กเป็นที่ตั้งของ รพ.สต. และโรงเรียนประถม ทำให้บ้านหนองเม็กมีบทบาทเป็น ศูนย์กลางบริการทางสังคม (Social Service Hub) ที่รองรับประชาชนจากหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย

1.5) บริบทด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ทรัพยากรน้ำ มีแหล่งน้ำธรรมชาติต่างๆ ได้แก่ ลำห้วยหนองเลา, ห้วยพังชู (ยาว 12 กม.), และอ่างเก็บน้ำห้วยค้อ (ขนาด 1,500 ไร่) รวมทั้งสระน้ำสาธารณะในหมู่บ้านอีก 16 แห่ง (เช่น สระหนองเม็ก, สระหนองหิน, สระหนองยาง) ปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร แหล่งน้ำและลำห้วยส่วนใหญ่ประสบปัญหา การตื้นเขิน, มี วัชพืชปกคลุม, บางแห่งกักเก็บน้ำได้น้อย หรือขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง นอกจากนี้ยังพบปัญหา ดินเค็ม ในบางพื้นที่ อีกทั้ง ความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำถือเป็นปัจจัยเสี่ยง (Vulnerability Factor) สำคัญของชุมชน แม้จะมีแหล่งน้ำกระจายอยู่หลายแห่ง แต่ข้อจำกัดด้านความตื้นเขินและการกักเก็บน้ำส่งผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพการผลิตภาคเกษตรและการอุปโภคบริโภค การจัดการสิ่งแวดล้อมและการขุดลอกบำรุงรักษาแหล่งน้ำจึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วนในการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

1.6) บริบทด้านแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน พบว่า 1.ทุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิต (Potential Assets) อ่างเก็บน้ำห้วยค้อ แหล่งน้ำขนาดใหญ่ 1,500 ไร่ ที่มีทัศนียภาพและอุดมสมบูรณ์ 2.ท่องเที่ยวเชิงวิถีเกษตรและภูมิปัญญา กลุ่มอาชีพ ทอผ้าไหม วัฒนธรรมการทำข้าวกล้อง และกลุ่มวัด/ศาสนสถานประจำหมู่บ้าน และแม้ชุมชนจะไม่มีแหล่งท่องเที่ยวหลักแบบกระแสหลัก (Mass Tourism) แต่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็น การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism CBT) หรือการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม (Agri-Cultural Tourism) โดยใช้ทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ เช่น วิถีชีวิตการทอ

ผ้าไหม การแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวกล้อง และทัศนียภาพรอบอ่างเก็บน้ำห้วยค้อ เป็นจุดขายในการดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ (Niche Market) ได้ในอนาคต

2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน บ้านหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ผู้วิจัยสามารถแยกออกมาเป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ด้านการพัฒนา โดยยึดแต่ละด้านของพื้นที่ทำข้อมูลเพื่อการพัฒนา

ด้านการพัฒนา	แนวทางการส่งเสริมและต่อยอดชุมชน
1. ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ	การยกระดับและเพิ่มมูลค่าสินค้าชุมชน ต่อ ยอดกลุ่มอาชีพที่มีชื่อเสียงเดิม คือ กลุ่มทอผ้าไหม และกลุ่มข้าวกล้อง โดยส่งเสริมการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ (Packaging) ให้ทันสมัย การสร้างเรื่องราวสินค้า (Storytelling) การขอมาตรฐานรับรอง (เช่น มผช, อย, GI) รวมถึงการอบรมทักษะการตลาดดิจิทัลและการขายสินค้าออนไลน์ เพื่อเพิ่มช่องทางรายได้และขยายฐานลูกค้าสู่พื้นที่
2. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	การบริหารจัดการแหล่งน้ำอย่างยั่งยืน เร่ง รัตและบูรณาการงบประมาณเพื่อขุดลอกลำน้ำธรรมชาติที่ตื้นเขิน เช่น ลำห้วยหนองเลา และห้วยพังชู ก่อสร้างและซ่อมแซมฝายกั้นน้ำในจุดสำคัญ รวมถึงการฟื้นฟูสระน้ำสาธารณะในชุมชนที่มีปัญหาวัชพืชและตื้นเขิน เพื่อเพิ่มความจุในการกักเก็บน้ำ ไว้ใช้ในการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ และป้องกันภัยแล้ง การแก้ไขปัญหาดินเค็มและการฟื้นฟูบำรุงดิน จัด ทำแปลงสาธิตและส่งเสริมองค์ความรู้ในการปรับปรุงดินเค็ม ด้วยการใช้นวัตกรรมทางเกษตร เช่น การใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ การปลูกพืชโซนาอัฟริกัน/พืชตระกูลถั่วบำรุงดิน และลดการใช้สารเคมี เพื่อคืนความสมบูรณ์ให้ดินสามารถเพาะปลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3.ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม	การยกระดับเส้นทางคมนาคมเพื่อการเกษตร ปรับปรุงและพัฒนายกระดับถนนดินและถนนลูกรังเพื่อการเกษตร ให้เป็นถนนมาตรฐาน (คอนกรีตหรือลาดยาง) เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งผลผลิตทางการเกษตร ลดระยะเวลาและต้นทุนการเดินทาง รวมถึงป้องกันปัญหาน้ำท่วมขังหรือถนนชำรุดเสียหายในช่วงฤดูฝน การพัฒนาระบบน้ำอุปโภคบริโภคและประปาชุมชน ปรับปรุงภูมิทัศน์และคุณภาพน้ำในสระน้ำสาธารณะที่ใช้ทำระบบประปาหมู่บ้าน (เช่น สระหนองเม็ก, สระน้ำประปาหมู่บ้าน ม. 11, หนองแห่น) โดยติดตั้งระบบกรองน้ำที่ได้มาตรฐาน เพื่อให้ประชาชนมีน้ำสะอาดสำหรับอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอตลอดปี

ตารางที่ 1 ด้านการพัฒนา โดยยึดแต่ละด้านของพื้นที่หาข้อมูลเพื่อการพัฒนา (ต่อ)

ด้านการพัฒนา	แนวทางการส่งเสริมและต่อยอดชุมชน
4.ด้านการศึกษา สังคม และ สาธารณสุข	การต่อยอดการเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสถานศึกษาในพื้นที่ ทั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 5 แห่ง และโรงเรียนในตำบล ให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาชุมชน เช่น การทอผ้าไหม และการทำเกษตร เพื่อสร้างทักษะอาชีพให้เด็กและเยาวชนตั้งแต่ระดับพื้นฐาน การยกระดับการดูแลสุขภาพเชิงรุกและสวัสดิการ เสริม ศักยภาพการทำงานของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) บ้านหนองเม็ก ร่วมกับเครือข่าย อสม. ในการดูแลสุขภาพประชากร โดยเน้นการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ การป้องกันโรคเรื้อรัง และการให้บริการด้านสาธารณสุขเชิงรุกถึงครัวเรือน
5. ด้านการท่องเที่ยวและ วัฒนธรรมชุมชน	การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววิถีชุมชน (Community-based Tourism) ดึง จุดเด่นของอ่างเก็บน้ำห้วยค้อที่มีขนาดใหญ่และบรรยากาศดี เชื่อมโยงกับศาสนสถานสำคัญ เช่น วัดบ้านหนองเลา, วัดธรรมภิรตาราม และกลุ่มอาชีพทอผ้าไหม เพื่อจัดทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรมวิถีอีสาน การกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านงานประเพณี จัด กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกับงานประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ของชุมชน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เพิ่มโอกาสในการจำหน่ายสินค้าชุมชน และสร้างรายได้เสริมให้แก่คนในพื้นที่อย่างยั่งยืน

จากตารางที่ 1 ผู้วิจัยได้ข้อสรุปดังนี้ การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มที่ดอน โดยมีพื้นที่การเกษตรเป็นหลัก สภาพปัญหาสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมและกายภาพคือข้อจำกัดของลักษณะดินที่เป็นดินร่วนปนทรายและเผชิญปัญหาดินเค็มในบางพื้นที่จนไม่สามารถเพาะปลูกได้ ประกอบกับแหล่งน้ำธรรมชาติและสระน้ำสาธารณะส่วนใหญ่มีสภาพตื้นเขิน เชื้อนฝายชำรุด และมีวัชพืชปกคลุมส่งผลให้เกิดการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ขณะที่ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เส้นทางคมนาคมขนส่งผลิตทางการเกษตรยังคงเป็นถนนดินและลูกรังซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ด้านสังคมและการบริการพื้นฐาน ชุมชนมีสถาบันทางศาสนา โรงเรียน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกระจายตัวอยู่ตามหมู่บ้าน โดยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองเม็กเป็นศูนย์กลางการให้บริการด้านสาธารณสุขแก่ประชาชน

ข้อมูลทางเศรษฐกิจ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยมีทำนาเป็นอาชีพหลัก มีการประกอบอาชีพเสริมหลังฤดูเก็บเกี่ยว เช่น การปลูกพืชอายุสั้น และการรวมกลุ่มอาชีพในชุมชนที่โดดเด่น คือ กลุ่มทอผ้าไหม และกลุ่มข้าวกล้อง อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังประสบปัญหาข้อจำกัดด้านรายได้อันเนื่องมาจากความเสี่ยงของผลผลิตทางการเกษตร และการย้ายถิ่นฐานของประชากรวัยแรงงานเข้าไปทำงานในเมือง ดังนั้น จากสภาพการณ์ดังกล่าว งานวิจัยจึงได้ประมวลแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อเสนอแก่ชุมชนออกเป็น 5 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม ด้านการศึกษา สังคม และสาธารณสุข และด้านการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมชุมชน

รวมไปถึงแนวทางการส่งเสริมและต่อยอดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและคนในท้องถิ่น โดยเน้นการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเดิมด้วยนวัตกรรมและการตลาดดิจิทัล ควบคู่ไปกับการบริหารจัดการแหล่งน้ำ เช่น การขุดลอกลำห้วยพังชูและลำห้วยหนองเสา และการปรับปรุงคุณภาพดินเค็ม นอกจากนี้ ควรพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งสินค้าเกษตร ปรับปรุงระบบน้ำประปาหมู่บ้าน ยกระดับการดูแลสุขภาพเชิงรุกของ รพ.สต. ร่วมกับ อสม. และพัฒนาต่อยอดต้นทุนทางธรรมชาติอย่างอ่างเก็บน้ำห้วยค้อ ร่วมกับทุนทางวัฒนธรรมและวัดในพื้นที่ เพื่อเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยววิถีชุมชน ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้หมุนเวียน เสริมสร้างความเข้มแข็ง และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อค้นพบ หรือองค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยนี้ มีข้อค้นพบ คือ ช่องว่างของการบริการเชิงรุกในกลุ่มติดบ้าน งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าระบบสาธารณสุขในปัจจุบันมักทุ่มเททรัพยากรไปที่กลุ่ม "ผู้ป่วยติดเตียง" เป็นหลัก แต่กลับละเลยกลุ่ม "ผู้สูงอายุติดบ้าน" ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องการการดูแลด้านจิตใจ และสังคมอย่างเข้มข้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอาการซึมเศร้าและภาวะติดเตียง องค์ความรู้ใหม่ระบุว่า การเยี่ยมบ้านต้องปรับเปลี่ยนจากการตรวจสุขภาพกายเพียงอย่างเดียว ไปสู่การให้คำแนะนำด้านการสร้างรายได้และการหาเครื่องยึดเหนี่ยวทางอารมณ์ให้ครอบคลุมทุกหลังคาเรือน ไม่ใช่เพียงกลุ่มทุพพลภาพเท่านั้น

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 การสร้างนวัตกรรมดิจิทัลและเศรษฐกิจออนไลน์สำหรับผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดตั้ง "ศูนย์บ่มเพาะวิสาหกิจออนไลน์" (Online Business Incubation Center) เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุนำความรู้และทักษะดั้งเดิมมาสร้างเนื้อหา (Content) หรือผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายบนแพลตฟอร์มดิจิทัล

1.2 การยกระดับทุนทางภูมิปัญญาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ควรมีการนำ "ทุนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม" ที่มีอยู่ในตัวผู้สูงอายุ เช่น การแพทย์พื้นบ้าน ศิลปะการแสดง หรือช่างฝีมือดั้งเดิม มาพัฒนาเป็น "กลุ่มผลิตภัณฑ์และบริการเชิงสร้างสรรค์" เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การเปลี่ยนกระบวนทัศน์สู่งานวิจัยปฏิบัติการเชิงพื้นที่ ควรเปลี่ยนรูปแบบการวิจัยจากการสำรวจระดับคุณภาพชีวิตเพียงอย่างเดียว ไปเป็นการ "วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม" (Participatory Action Research PAR) ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุและคนในชุมชนเป็น "ผู้ร่วมวิจัย" (Co-researcher)

2.2 การศึกษาเชิงเปรียบเทียบในกลุ่มประชากรที่หลากหลาย ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังกลุ่มที่ยังมีการศึกษาน้อย เช่น แรงงานในอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงาน

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2562). *มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ เรื่อง สังคมสูงอายุ 6 Sustainable 4 Change*. กรุงเทพฯ: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ชฎาธาร พุดท้าว, วทัญญู วิชาเกรียงไกร, และ จิตติพร ชีระจิตร. (2566). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมทักษะการใช้งานสมาร์ตโฟน ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลบางพลับ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. *วารสารปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 2(3), 46-61.
- ประยูร อิมิวัตร์, นำขวัญ วงศ์ประทุม, กฤษณะ สมควร, และ สมเกียรติ ต้นแก้ว. (2562). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(2), 364-378.
- ปิยาภรณ์ พรหมทัต, และ เกียรติชัย วีระญาณนนท์. (2565). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานอุตสาหกรรมชิ้นส่วนและอะไหล่ยานยนต์ กรณีศึกษา เขตภาคกลางของประเทศไทย. *วารสารวิชาการ มทร.สุวรรณภูมิ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 7(1), 1-11.
- พัชรี นาคนุ่น, จักรพงษ์ เปี่ยมเมตตา, และ ธนภณ ศรีบุญธนะ. (2567). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเขาแก้ว อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 18(56), 376-391.
- พิระยุทธ ศิลพรม. (2568). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและคนพิการขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น. *วิทยาลัยพิชญบัณฑิต*.
- วัชรภรณ์ อนุรักษ์พนาสกุล, ศิริพร ใจปัญญา, กานิสา อินทรสันติ, และ พรทิพย์ นาคโตด. (2568). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มเปราะบาง หมู่บ้านกอสะเลียม ตำบลบวัก้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารช่วงฉาย*, 19(1), 46-60.
- สายันต์ มูลทาทอง, สมเดช นามเกต, บุญส่ง สิ้นธนอก, และ อริย์ชัย เลิศรวมโชค. (2567). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลหนองสองห้อง จังหวัดหนองคาย. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี*, 6(3), 1733-1744.
- สาธิตาน มากชูจิต, กมลวรรณ สุวรรณ, อนุชิต คลังมัน, และ นภัทร โนวัฒน์. (2566). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลนครยะลา โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน. *มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 7(1), 142-159.
- สุนทรชัย ขอบยศ. (2567). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ทุนทางภูมิปัญญา และวัฒนธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนบ้านห้วยหว้า ตำบลโนนฆ้อง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น. *บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต*, 20(2), 82-96.
- สุพร หวลกระจ่าย. (2562). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุชุมชนบางนาง อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี. *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์*, 1-11.
- โสภา ชันทะเสน, อรุณ รักธรรม, เพ็ญศรี ฉิรินัง, และ อุดมวิทย์ ไชยสกุลเกียรติ. (2564). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 8(9), 48-60.
- อุไรวรรณ แยมทับทิม, และ ศักดา ศิลปาสันทน. (2565). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมความสามารถในการดูแลตนเองใน องค์การบริหารส่วนตำบลดอนคา อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัยชินวัตร*, 1(1), 98-110.